

El tàvec (*Tabanus*) (ALDC, VII, 1532. El tàvec)

El tàvec és un “insecte dípter del gènere *Tabanus*, semblant a la mosca, proveït d’un fibló que li permet de travessar la pell i xuclar la sang d’animals com el cavall, el mul, el bou, etc.” (*DIEC*). El llatí coneixia dos noms per a aquest paràsit, ASĪLUS i TĀBANUS/TABĀNUS. El primer ha deixat només descendents en l’it. *assilo*, des de la var. *ASSILLUS; el segon coneixia dues var., una amb pronunciació esdrúixola i una altra, plana. TĀBANUS és l’origen de *tave*, pl. *taves* < *tàvens* 155, 156, 158, 161, 168, 177 (probablement s. XVII; doc. val. s. XVIII), amb les var. posteriors *tàvec*, *tàvet* 10, 12, amb igualació de *-[k]/-[t]* (com *vimec/vimet*, *ànec/ànet*, etc.), i *tàvenc* 43, record de l’ant. pl. *tàvens*, amb epítisi velar; *tàvano* 188, *tàvan* 135 (← cast.-arag. *tábano*). En canvi, TABĀNUS és l’origen de *tavan* (var. aragonesitzant *tavano* 87, 94, 132, 138), amb les var. *tavant* 139, amb reforç dental analògic dels nombrosos mots en *-ant* (*caminant*, *ignorant*, etc.) d’una àrea on la *-t* final es pronuncia i probable igualació amb *-[k]/-[ŋk]* de *tavanc* 69, 118, 129, 151, 153; a partir del pl. *tavans*, s’ha format *tavà* (s. XIII), com del pl. *germans* → sg. *germà*, amb la var. *tavac* 6, 17, 25, 83, 90, 101, 104, amb reforç velar; el ross. *tavàs* 4 (← pl.), interpretat com a sg., ha generat un pl. *tavassos* (com *telessos*, doble pl. de *tel[’es]*, *telers*). Un canvi de sufix ha generat *taval*, amb les var. *tavau* 9, 57, amb vocalització de la *-l* velar, *tambal* 66, amb nasal adventícia potser originada pel context “un tambal”, i l’augmentatiu despectiu

tavalot 136 (suf. *-ot* < *-OTTU*) (com a canvi de suf. paral·lel, cf. fr. *taon*, del baix llat. *TABONEM*); per a la variació de *tave* en val., veg. Martines, 2012: 298-299.

La semblança amb la mosca ha motivat l’ambigu *mosca* 70 (< *MŪSCA*) i el pejoratiu *moscarda* 174, per les molèsties de la seva picada, però sobretot sintagmes travats: *mosca de bou* (Figuera, 1840), *mosca bovina* 45, 157, perquè ataca els bovins (cf. oc. *mosca bovina*; alg. *matabòis*), *mosca de llop* 71, 72. Tot i que figuren com a respostes a l’enunciat, probablement pertanyen a una altra espècie, ‘*Hippobosca equina*’, les espècies *mosca d’ase* (doc. s. XIV) (var. *moixca d’ase* 189), *mosca de ruc* 95, 118 (*ruc*, d’origen incert, potser expressiu) (cf. cast. *mosca borriquera*); *mosca de cavall* 85; *mosca de matxo* 95, 149, 164 (o *mosca des matxos* 99; *matxo* ‘mul’); *mosca mulera* 119 (der. de *mul* < *MŪLUM*); *mosca d’haveria* 122 (< der. de *haver* ‘bèstia de càrrega’ < ‘conjunt d’animals domèstics’); *mosca de ganxo* 100, 105, 112, 123 (*ganxo*, potser d’origen preromà). Notem també *flare* 86 (dissimilació de *frare* < *FRATER*) i *fransciscano* 93 (← cast.), considerats més petits que el tavà i de color “pardo”, que lligaria amb el color de l’hàbit dels religiosos. *Bombolon* 87, afí a l’arag., és resultat d’una confusió amb el borinot (cf. mapa 1005), com l’alg. *mosconi* 85 ho ha pres del logudorès i campidanès *muscone*.

Des d’una perspectiva geogràfica, el tipus *tave* (< TĀBANUS) es troba en cat. central i val. central (on el pl. és *tàvens*), mentre que a la resta del domini peninsular s’ha imposat el tipus *tavà* (< TABĀNUS): en ross. pot haver rebut influència de l’oc.; *mosca d’ase* és forma comuna en bal., convivint amb *mosca de bou*, però equivalent a una altra espècie. Són mots normatius *tàvec*, *tavà*, des del *DOrt*, 1917; *mosca de bou*, des del *DIEC*_I, 1995; *mosca d’ase* apareix al *DG*_I, 1932, com a exemple, i al *DIEC*_I, 1995 com a ‘*Hippobosca equina*’.

